

Alicja Witalisz

(Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN, Kraków,
e-mail: alicja.witalisz@up.krakow.pl)

KRYTERIA OCENY POPRAWNOŚCI ANGLICYZMÓW W PROFESJOLEKTACH

1. WSTĘP

Przedmiotem rozważań są zapożyczenia angielskie w polskich odmianach zawodowych oraz kryteria ich oceny normatywnej. Celem artykułu jest wskazanie, które z proponowanych w literaturze normatywistycznej kryteriów oceny poprawności innowacji językowych, w tym zapożyczeń i terminów, są przydatne w ocenie anglicyzmów używanych w profesjolektach, a także uzupełnienie tej listy o dodatkowe wyznaczniki poprawności, mające szczególne uzasadnienie w wypadku odmian zawodowych, w których precyzja znaczeniowa, funkcje pragmatyczne innowacji językowych, jak też potrzeba komunikacji międzynarodowej i stopień hermetyczności grupy zawodowej mają kluczowe znaczenie dla oceny zapożyczeń. Ilustrację materiałową stanowią anglicyzmy leksykalne używane w czterech wybranych grupach zawodowych o różnym stopniu hermetyczności.

2. TERMINY ANGLICYZM I PROFESJOLEKT

Do około lat 70. XX wieku termin *anglicyzm* był w polskich badaniach rozumiany wąsko ze względu na specyfikę zapożyczeń z języka angielskiego, które przybierały formę prawie wyłącznie zapożyczeń właściwych, takich jak np. *jazz*, *spiker* (< ang. *speaker*), *whiskey*, *jacht* (< ang. *yacht*) [zob. np. Fisiak 1961; Mańczak-Wohlfeld 1995; 2006]. W wyniku przemian politycznych po 1989 roku i otwarcia na wpływy zachodnie, a szczególnie kultury angloamerykańskiej, liczba zapożyczeń angielskich wzrosła trzykrotnie, a proces zapożyczania z angielszczyzny został wzbogacony o inne, wcześniej rzadko stosowane, mechanizmy [Witalisz 2016, 27]. Współczesne rozumienie terminu *anglicyzm* jest szerokie i obejmuje zapożyczone z angielszczyzny: zapożyczenia właściwe, np. *crowdfunding*, *fejknewsy* (z ang. *fake news*), *IT*, *selfie*, *USB*, *wi-fi*, kalki strukturalno-semantyczne, np. *szklany sufit* (z ang. *glass ceiling*), *pamięć przenośna*

(z ang. *portable memory stick*), *Milego dnia!* (z ang. *Have a nice day!*), półkalki, np. *ospa party* (z ang. *pox party*), *lunch roboczy* (z ang. *working lunch*), sensory leksemów (zapożyczenia semantyczne), np. komputerowe sensory leksemów *chmura* (z ang. *cloud*), *ciasteczka* (z ang. *cookies*), morfemy związane, np. *-ing*, *-gate* oraz modele słowotwórcze, np. *Miłosz Festival*. Anglicyzmami są także angielskie zapożyczenia pragmatyczne, graficzne, kalki składniowe i inne [zob. np. Witalisz 2016].

Terminu *profesjolekt* używamy za S. Grabiasem [1994, 74] w znaczeniu socjolektu zawodowego, który wyróżnia leksyka profesjonalna, realizująca potrzebę nominacji i skrótowości, tworzona przez profesjonalizmy, tj. środki leksykalne występujące „głównie w jednym środowisku zawodowym, poza tym środowiskiem często niezrozumiał[e] albo rażą-c[e]” [EJO, 465].¹ Profesjolektami posługują się różne grupy zawodowe, np. lekarze, informatycy, językoznawcy i in.

3. ANGLICYZMY W WYBRANYCH ODMIANACH ZAWODOWYCH

Wybór odmian zawodowych dla celów tego artykułu podyktowany został nie tylko dostępnością materiału badawczego, ale przede wszystkim różnorodnością grup zawodowych, wynikającą nie tylko z ich branżowej specyfiki, ale też ze stopnia hermetyczności środowiska zawodowego. Anglicyzmy zostały wyekscerpowane z czterech profesjolektów: kosmologii, motoryzacji, medycyny, korpolektu.² Materiał badawczy pochodzi z czasopism branżowych i specjalistycznych,³ w wypadku motoryzacji i kosmologii także z materiałów reklamowych oraz stron internetowych salonów samochodowych, kosmetycznych i odnowy biologicznej. Anglicyzmy używane w korpolekcie zaczerpnięto z prac badawczych go dotyczących [Kolasa 2014; Naruszewicz-Duchlińska 2016; Cierpich 2018] oraz z wybranych stron internetowych poświęconych odmianie korporacyjnej.⁴

Lektura czasopism specjalistycznych i materiałów, które wykorzystano do ekscerpacji danych językowych, wskazuje, że we wszystkich badanych profesjolektach można znaleźć anglicyzmy oraz różne ich typy.

¹ Zob. też pracę A. Wilkonja [1987, 96, 101], w której profesjolekt definiowany jest jako odmiana zawodowa używana w zawodach, które nie kształtują środowisk społecznych.

² Termin *korpolekt* zaproponowano w rozprawie doktorskiej [Cierpich 2018, 176] na określenie odmiany zawodowej używanej w korporacjach.

³ Motoryzacja: „Auto Świat”, „Motor”, „Auto Moto i Sport”, „MAXI tuning”; Kosmologia: „Kosmologia estetyczna”, „Derma News”, „Cosmopolitan”; Medycyna: „Onkologia po Dyplomie z Hematologia”, „Medycyna Praktyczna”, „Świat Wiedzy Sekrety Medycyny” (wybrane wydania z lat 2017–2018).

⁴ <https://korpostajl.wordpress.com/>; <http://www.korpogadka.pl/>; <http://juniorbrandmanager.blogspot.com/>

Zdecydowanie przeważają anglicyzmy właściwe. W tabeli 1. ujęto małą próbkę przykładów anglicyzmów w analizowanych profesjolektach. Etymony angielskie podano w wypadku kalk, półkalk i niektórych anglicyzmów właściwych.

Tabela 1. Przykłady anglicyzmów w czterech odmianach zawodowych z podziałem na typy zapożyczeń: ZW (zapożyczenia właściwe), K (kalki strukturalno-semantyczne dokładne i niedokładne), PK (półkalki), ZS (zapożyczenia semantyczne).

MOTORYZACJA	
ZW	ABS, AFR, AHS, ASC, ASR, CVT, DBS, ESP, GPS, GTI, HDi, HDC, LCD, LED, LPG, PDK, radar, RDS, SIPS, SUV, TC, VDC, VSA, WHIPS airrunner, bad look, bodykit, crash test, crossover, downpipe, drift, driver select, easy entry, equalizer, hatchback, high-endowy, hill holer, hot rod, immobiliser, intercoller, interfejs, kokpit, leasing, lowrider, off-road, pikap, pony car, sedan, short shifter, show car, spojler, start-stop, subwoofer, tuning, van, windshot
K	auto rodzinne (ang. family car), hybryda równoległa (ang. parallel hybrid), kontrola trakcji (ang. TC), lampa wyładowawcza dużej intensywności (ang. high-intensity discharge lamp), napinacz pasów (ang. belt tensioner), podsterowny (ang. under-steered), poduszka powietrzna (ang. airbag), przewspomagany (ang. overassisted), samochód sportowo-użytkowy (ang. SUV, Sports Utility Vehicle), ślepy punkt (ang. blind spot), wersja podstawowa (ang. basic version)
PK	eko-samochód (ang. eco-car), jazda testowa (ang. test drive), VIP styl (ang. VIP style)
ZS	agresywny [przód auta, reflektory], aplikacja [dot. sposobu wpływania płynu do spryskiwania], ekologiczny, inteligentny, kultowy, przyjazny
KOSMETOLOGIA	
ZW	BMI, BB [krem], CC [krem], DHA, HIFU, IPL, laser, SPF, UV airbrush, anti-ageing, babylights, beauty blender, biomimetyczny, blackroll, bloker, body wrapping, booster, Botox, bronzer, brushing, dermaheal, dezodorant, eksfoliacja, eyeliner, face lifting, fitness, french, glamglow, highlighter, hydroimpact, kosmeceutyk, laser ablacyjny, linergista, liposukcja, longwear, lotion, make-up, mirror nail, peeing, primer, resurfacing, scrub, skinfood, smokey eyes, sonoqueen, spray, strobing, tipsy, waxing, wellness, wolumetryczny lifting
K	infuzja tlenowa (ang. oxygen infusion), kąpiel micelarna (ang. micellar bath), makijaż permanentny (ang. permanent make-up), mleczko kosmetyczne (ang. cosmetic milk), nadwaga (ang. overweight), opalanie natryskowe (ang. spray tanning), przeciwstarzeniowy (ang. anti-aging), przeciwzmarszczkowy (ang. antiwrinkle), przydymione oczy / przydymiony makijaż (ang. smokey eyes / smokey (eye) make-up), odnowa biologiczna (ang. biological regeneration), spalacz tłuszczu (ang. fat burner), odsysanie tłuszczu (ang. liposuction), rozświetlacz (ang. highlighter), suchy olejek (ang. dry oil), wypełniacz (ang. filler)

PK	farma urody / piękności (ang. beauty farm), kwas hialuronowy (ang. hyaluronic acid), mezoterapia bezigłowa (ang. needleless mesotherapy), suchy szampon (ang. dry shampoo), toksyna botulinowa (ang. botulinum toxin), wampirzy lifting (ang. vampire lifting)
ZS	aktywny, aplikacja, aplikować, baza, dieta, faktor, film, formuła, inteligentny, kompakt, kompleks, kondycja, korektor, lekki, linia, maska, podkład, program, protektor, przyjazny, serum
	MEDYCINA
ZW	AIDS, CC, DLI, EBMT, GvHD, HIV, HLA, IMRT, irRC, MC, MDSC, MIDD, MRD, PCR, PGNMID, PMC, SAE, SMC, TIL, VNTR chimerism, eradykacja (ang. eradication), delecja (ang. deletion), flashback, immunosupresyjny (ang. immunosuppressive), monoklonalny (ang. monoclonal), polymeal
K	choroba przeszczep przeciwko gospodarzowi (ang. graft-versus-host disease), choroba resztkowa (ang. minimal residual disease), ciężkie zdarzenie niepożądane (ang. serious adverse event), limfocyty infiltrujące nowotwór (ang. tumour infiltrating lymphocytes), reakcja łańcuchowej polimerazy (ang. polymerase chain reaction), ścieżki sygnałowe (ang. signal transduction), układ nagrody (ang. reward system), zmienne liczbowo tandemowe powtórzenia (ang. variable number of tandem repeats)
PK	czas podwojenia stężenia PSA (ang. prostate-specific antigen doubling time), fenotypowanie krwi (ang. blood phenotype), klon białaczkowy (ang. leukemia clone), przeszczep allogeniczny (ang. allogeneic transplant), postępowanie mieloablacyjne (ang. myeloablative procedure), zaburzenia addyktywne (ang. addictive disorders)
ZS	bank, chimera, kondycjonowanie [w leukocytach], motyw [sekwencja nukleotydowa]
	KORPOLEKT
ZW	AFAIK, AP, AR, BU manager, ASAP, CC, CEO, CFO, CIO, COB, DINK, EOD, FTE, HR, IMO, 3M, OOO, PFA, PM, PR, SLA, SSC, SWOT, WFH assignment / esajment, backup / bekap, benefit, biutyfikacja, brief, case / kejs, coachować / skolczować, coffee talks, compliance, czelendźować, deadline / dedlajn, derekrutacja, dry run, dress code, draft, event, fackup / fakap, forwardować, headcount, home office, incentive, invoice / inwojs, kick-off meeting, lessons learnt, memo, milestone/majlstoń, offshoring, open space/olpen spejs, outplacement, outsourcing, overtime / overtajm, perks, prezentyzm (ang. presenteeism), pushować, raportować, requestować, rewiulować, risors, scope / skołp, share'ować / szerować, standby / stendbaj, stand-up meeting, target, team day, ticket /tiket, timeline / tajmlajn, workflow, work-life balance
K	białe kołnierzyki (ang. white collar workers), zarządzanie emocjami (ang. emotion management)
PK	księgowy AP/AR (ang. AP/AR accountant), korposzczur (ang. corporat), być w touch'u / tacz (ang. be in touch)
ZS	delegować, eskalować, mitygować, projekt, synergia

W każdej z analizowanych odmian zawodowych występują angielskie leksykalne i semantyczne, z przewagą anglicyzmów właściwych. Analiza materiału pokazuje, że część anglicyzmów obecnych w języku

motoryzacji oraz kosmetologii przekracza granice odmian środowiskowych i wkracza w obręb języka ogólnego, co wiąże się ze znacznie większym stopniem komunikatywności tych odmian. Samochody i zabiegi medycyny estetycznej są ogólnie dostępne, a przez to spora część leksyki z nimi związanej, w tym słów pochodzenia angielskiego, wprowadzana jest do polszczyzny ogólnej wraz z pojawianiem się nowych produktów i usług. Natomiast anglicyzmy występujące w językach specjalistycznych, którymi posługują się lekarze oraz pracownicy korporacji, a więc grupy zawodowe, które cechuje znaczna hermetyczność, nie są używane ani zazwyczaj rozumiane, przez przeciętnych użytkowników polszczyzny, choć mogą oni być jej biernymi odbiorcami. W odmianie medycznej uderza znaczna liczba angielskich skrótowców, nazywających choroby, rodzaje stosowanych terapii i procedur, cząsteczki krwi w odniesieniu do konkretnych chorób. Odpowiadają im wielowyrazowe nazwy angielskie, których część, o ile to możliwe, jest (połowicznie) kalkowana na język polski; jednak podstawowym środkiem komunikacji pozostaje skrótowiec angielski. W wypadku korpolektu przeważają anglicyzmy właściwe, co świadczy o dobrej znajomości języka angielskiego wśród jego użytkowników, ale też codziennej potrzebie komunikowania się z partnerami z zagranicy. Znaczna część anglicyzmów właściwych używanych w korporacjach jest adaptowana graficznie i morfologicznie.

Motywy wprowadzania anglicyzmów do profesjolektów są w dużej mierze zbieżne z potrzebami językowymi użytkowników polszczyzny ogólnej, takimi jak potrzeba nominatywna, wypełnianie luk leksykalnych bądź tworzenie nowych pól semantycznych, snobizm językowy. Te powodowane są przewagą technologiczną i atrakcyjnością kulturową krajów anglojęzycznych. W wypadku anglicyzmów wprowadzanych do odmian zawodowych należy dodać precyzyjność znaczeniową i międzynarodowy charakter profesjonalizmów.

4. PRZYDATNOŚĆ KRYTERIÓW POPRAWNOŚCI JĘZYKOWEJ DO OCENY ANGLICYZMÓW PROFESJOLEKTALNYCH

Studia poświęcone ekscerpcji i opisowi anglicyzmów mają zazwyczaj charakter analityczny i deskryptywny, nie podejmują ich oceny normatywnej; do wyjątków należą prace M. Mycawki [1991], B. Dunaja [1993], A. Markowskiego [2005, 162], A. Witalisz [2007, 193], K. Kłosińskiej [2014], B. Dunaja i Mycawki [2017], M. Zabawy [2017, 77]. W polskiej literaturze normatywnej proponuje się szereg kryteriów do oceny innowacji językowych w języku ogólnym, w tym także do oceny zapożyczeń, rzadziej terminów. Niektórzy badacze dzielą kryteria oceny innowacji na wewnętrznojęzykowe, gdy brane są pod uwagę fakty samego języka, oraz zewnętrznojęzykowe, które dotyczą stosunku między językiem a użytkownikiem [Kurkowska 1976, 22]. Tabela 2. przedstawia listę kryteriów

Tabela 2. Najczęściej stosowane kryteria poprawności językowej (z zastrzeżeniem różnic w ich szczegółowym rozumieniu przez językoznawców).

Kryteria poprawności językowej ⁵	Doroszewski 1950, 23-42	Kurkowska 1976, 22-36	Jadacka 1976 29-45	Buttler et al. 1982, 47, 237	Kochański et al. 1989, 12-17	Walczak 1995	Markowski 2005, 49-54	Rudnicka 2010
autorytetu kulturalnego		v		v	v	v	v	v
ekonomiczności		v	v	v	v	v	v	v
estetyczne	v		v	v		v	v	
formalno-logiczne	v		v					
funkcjonalności				v	v	v	v	v
geograficzne	v							
historyczne	v			v				
literacko-autorskie	v							
narodowe	v	v	v				v	
systemowe				v				v
uzualne		v	v	v	v	v	v	v
wystarczalności		v	v	v	v	v	v	v

⁵ Lista ta nie wyczerpuje wszystkich kryteriów zaproponowanych w literaturze do oceny poprawności innowacji językowych, których łącznie B. Walczak [1995, 4] wylicza 24. Bibliografia tamże.

poprawności językowej opisanych w literaturze; ograniczona objętość artykułu nie pozwala na dokładne omówienie każdego z nich.

Z przeglądu kryteriów poprawności językowej wynika, że kilka z nich uznaje się za szczególnie przydatne i, w teorii, jednoznacznie oceniające poprawność innowacji językowych. Zważywszy na liczbę kryteriów, ocena poprawności ma charakter częściowy, a stosowanie różnych mierników może dać sprzeczne rezultaty, np. forma rozpowszechniona może nie spełniać kryterium wystarczalności. Dlatego przyjmuje się, że wymienione kryteria wzajemnie się uzupełniają.

W ocenie języka odmian zawodowych należy pamiętać, że poszczególne kryteria mogą odpowiadać potrzebom różnych użytkowników języka oraz że muszą być zastosowane w odniesieniu do konkretnej potrzeby komunikacyjnej, a nie ogólnie i dla wszystkich. Języki zawodowe, służące głównie jako narzędzie komunikacji i przekazu informacji, mają wartość użytkową i podlegają normie użytkowej, a ściślej, normie profesjonalnej [Markowski 2005, 34]. Elementy językowe należące do normy użytkowej, aprobowane w danym środowisku zawodowym, lecz pozostające poniżej normy wzorcowej, powinny być oceniane pod względem komunikatywności, użyteczności oraz stopnia rozpowszechnienia, nie zaś pod względem zgodności z tradycją i systemem językowym [Markowski 2005, 34]. „O wyborze środków językowych w wypowiedziach różnego typu... rozstrzyga treść i cel (funkcja) tych wypowiedzi” [Kurkowska 1976, 54]. Anglicyzmy zawodowe powinny przede wszystkim spełniać kryterium funkcjonalności, tzn. być jednoznaczne i precyzyjne [zob. Buttler 1982, 47]. Taki ich charakter potwierdzają użytkownicy wszystkich analizowanych tu odmian (komunikacja osobista). Funkcjonalnie uzasadnione są skrótowce pochodzące od wielowyrazowych terminów angielskich, stosowane w motoryzacji czy medycynie. Kryterium funkcjonalności „relatywizuje (...) poprawność danej formy językowej do określonego wypadku jej użycia (to samo może być w jednym tekście uzasadnione i poprawne, a w innym może razić” [Walczak 1995, 7]. Anglicyzmy w środowiskach zawodowych, szczególnie tych wystawionych na komunikację międzynarodową, są bardziej uzasadnione i zapewne nie razią specjalistów, dla których są terminami tak powszechnymi jak dla językoznawcy terminy *leksem* czy *parole*.

Kryterium wystarczalności uzasadnia wprowadzanie anglicyzmów, które uzupełniają zasób środków nominatywnych danej odmiany zawodowej. Wedle tej reguły za zbędne należałoby uznać wszystkie te anglicyzmy, które dublują środki już w polszczyźnie istniejące, a więc takie, które mają ekwiwalenty semantyczne. Warto zauważyć, że w wypadku odmian zawodowych takiej oceny nie można dokonywać automatycznie, ponieważ zbieżność semantyczna anglicyzmu i odpowiadającego mu leksemu rodzimego może być pozorna. Dlatego w ocenie anglicyzmów w profesjolektach, szczególnie tych używanych w środowiskach hermetycznych, należy wziąć pod uwagę możliwą rozbieżność seman-

tyczną między zwykle semantycznie wąskim anglicyzmem profesjolektalnym a jego rzekomym rodzimym odpowiednikiem, np. ang. *brief* ‘synteza informacji dotyczących realizacji projektu’ i pol. *streszczenie*, ang. *search* ‘proces wyszukiwania kandydatów przez rekrutera’ i pol. *poszukiwanie*. Dodatkowym argumentem jest fakt, że np. ang. *search* ma w korpolekcie wyspecjalizowane, węższe znaczenie niż *search* w angielszczyźnie ogólnej. B. Dunaj i M. Mycawka [2017, 74] podkreślają, że zapożyczenie jest uzasadnione między innymi wtedy, gdy ulega w języku polskim modyfikacji znaczeniowej, np. por. ang. *event* i pol. *wydarzenie*, ang. *hejt* i pol. *nienawiść*. Dlatego dodatkowym, istotnym kryterium, zazwyczaj nieujmowanym osobno w literaturze, powinno być kryterium precyzji znaczeniowej. Jego ważkość wspomina J. Miodek [1983, 51], definiując motywację funkcjonalną, oraz A. Markowski [2005, 50], dla którego jest ona elementem kryterium ekonomiczności. Na precyzję semantyczną zwraca też uwagę B. Walczak [1995, 6], pisząc: „Ekonomiczne jest nie tylko to, co krótsze, lecz także to, co bardziej precyzyjne (pod względem semantycznym)”. Propozycje wprowadzenia osobnego kryterium precyzji semantycznej (w miejsce kryterium funkcjonalności) proponuje także E. Rudnicka [2010, 33], choć w odniesieniu do kalk składniowych.

Kryterium ekonomiczności spełniają te innowacje językowe, które pozwalają na skuteczną komunikację przy maksymalnej oszczędności środków językowych i minimalnym wysiłku kodującym nadawcy oraz interpretacyjnym odbiorcy [np. Markowski 2005, 50; Rudnicka 2010, 21]. Stosowanie zatem np. skrótowców w odmianie medycznej, motoryzacyjnej czy w korpolekcie w miejsce wielowyrazowych polsko brzmiących kalk jest uzasadnione.

Jeśli idzie o kryterium użualne (tj. rozpowszechnienia i zarazem frekwencyjne), pozwalające uznać za poprawne to, co oparte na uzusie, stopień rozpowszechnienia należałoby odnieść do konkretnych odmian zawodowych, w których oceniany element językowy ma wystarczająco dużą ekstensję, aby uznać go za poprawny w danej odmianie. Przykładem są tutaj liczne angielskie skrótowce o wysokiej ekstensji tekstowej w odmianie medycznej czy zaadaptowane anglicyzmy właściwe typowe dla języka korporacyjnego. Ogólna ocena normatywna jest wprost proporcjonalna do stopnia ustabilizowania danej pożyczki oraz do stopnia jej rozpowszechnienia w konkretnej odmianie zawodowej.

Do oceny normatywnej anglicyzmów w profesjolektach nie można wykorzystać kryterium historycznego, ponieważ większość przytaczanych tu anglicyzmów to pożyczki relatywnie nowe. Należałoby uznać je za niepoprawne także wtedy, gdyby za priorytet w ich ocenie uznać kryterium narodowe. Jeśli jakaś siła wyższa nakazałaby użytkownikom odmian zawodowych przyjęcie postawy puryzmu językowego, specjaliści ci zostaliby w znacznym stopniu pozbawieni możliwości nominatywnych; tworzenie neologizmów rodzimych utrudniłoby komunikację międzynarodową,

która wymagałaby znajomości osobnego kodu opartego na profesjonalizmach międzynarodowych. Ocena anglicyzmów w odmianach zawodowych z wykorzystaniem kryterium estetycznego, a więc subiektywnego, jest uwarunkowana przynależnością osoby oceniającej do środowiska zawodowego. Anglicyzmy w odmianie korporacyjnej rażą przeciętnego użytkownika polszczyzny; pracownik korporacji z pewnością doceni ich funkcję utylitarną, która w wypadku profesjolektów pełni rolę nadrzędną wobec estetycznej. Zastosowania w ocenie anglicyzmów profesjolektalnych nie ma też kryterium literacko-autorskie.

Badacze kontaktu językowego oraz normatywiści wypowiadający się na temat zapożyczeń proponują odróżnienie zapożyczeń koniecznych o funkcji nominatywnej od tzw. *luxury loans*, czyli takich, które mają ekwiwalent semantyczny w języku pożyczającym [np. Markowski 2005, 50; Mańczak-Wohlfeld 1995, 19], a więc odwołują się do kryterium wystarczalności. Jednak rozróżnienie między tym, co konieczne, a tym, co jest wynikiem mody językowej, nie zawsze jest możliwe, ponieważ zależy od indywidualnych potrzeb komunikacyjnych użytkownika języka, uwarunkowanych konkretną sytuacją komunikacyjną. Dlatego tradycyjne podejście do oceny normatywnej zapożyczeń jest wypierane przez ocenę funkcji pragmatycznej zapożyczeń, rozumianej nie ogólnie, lecz odnoszonej do konkretnego użytkownika języka i jego potrzeb komunikacyjnych w określonej sytuacji komunikacyjnej [Winter-Froemel 2008, 17]. Funkcje pragmatyczne anglicyzmów są dynamiczne i mogą być zmienne w czasie, stąd ocena normatywna ma z zasady charakter synchroniczny [Onysko, Winter-Froemel 2011, 1563].

5. WNIOSKI

Dobór środków językowych w profesjolektach uwarunkowany jest precyzyjnym nazywaniem pojęć i przekazywaniem treści. Profesjonalizmy są nacechowane stylistycznie i uznawane przez użytkowników profesjolektów za szczególnie przydatne. Znaczne nasycenie odmian środowiskowych anglicyzmami różnego typu świadczy o konieczności uzupełniania słownictwa specjalistycznego, co wynika głównie z postępu cywilizacyjnego, odzwierciedlonego w coraz to nowych wynalazkach i usługach. Profesjolekty jako języki specjalistyczne używane przez środowiska o różnym stopniu hermetyczności rządzą się własnymi prawami i nie są zazwyczaj przydatne przeciętnemu użytkownikowi języka, dlatego anglicyzmy w nich występujące należy mierzyć częściowo inną miarą niż te, które przenikają do polszczyzny ogólnej. W doborze kryteriów oceny poprawności anglicyzmów w odmianach zawodowych istotne są funkcje i cechy językowe profesjolektów, takie jak potrzeba precyzji semantycznej, jednoznaczności, obfitość terminów specjalistycznych, w tym zapożyczeń o charakterze internacjonalizów, potrzeba komunikacji międzynarodowej.

W ocenie zasadności używania anglicyzmów w odmianach zawodowych priorytetowe powinny być, zachowując proponowaną hierarchię, kryteria funkcjonalności (przydatności), wystarczalności (potrzeba nominatywna) i ekonomiczności (innowacje precyzujące i skracające) [por. Dunaj, Mycawka 2018, 69]. Dodatkowymi kryteriami w ocenie anglicyzmów profesjolektalnych powinny być precyzja znaczeniowa, funkcje pragmatyczne anglicyzmów w konkretnych sytuacjach komunikacyjnych, międzynarodowy status profesjonalizmów oraz hermetyczność grupy zawodowej. Anglicyzmy zbędne w języku ogólnym obronią się swoim ściśle wyspecjalizowanym znaczeniem w konkretnej odmianie zawodowej, a stopień hermetyczności grupy zawodowej można uznać za wprost proporcjonalny do współczynnika akceptowalności zapożyczeń, szczególnie tych o statusie internacjonalizmów. Profesjonalizmy, także te o obcej proveniencji, są nie tylko narzędziem niezbędnym do efektywnego komunikowania się z przedstawicielami tej samej profesji, lecz także narzędziem identyfikującym daną grupę zawodową. Słownictwo specjalistyczne pełni funkcję utylitarną oraz jest istotnym elementem w konstruowaniu tożsamości grupy [zob. badania środowiska korporacyjnego Cierpich 2017, 83].

Na koniec warto przytoczyć uwagę W. Doroszewskiego [1950, 24], którą można odnieść do anglicyzmów w profesjolektach: „Wznoszenie sztucznych przegród między nami a światem nikomu nie przynosi pożytku, a najmniej nam samym”. Sztuczne tworzenie neologizmów rodzimych i unikanie zapożyczeń nie jest korzystnym rozwiązaniem w wypadku odmian zawodowych polszczyzny.

Bibliografia

- D. Buttler, H. Kurkowska, H. Satkiewicz, 1982, *Kultura języka polskiego. Zagadnienia poprawności gramatycznej*, Warszawa.
- A. Cierpich, 2018, *Status i funkcje elementów angielskich w języku Polaków zatrudnionych w wybranych korporacjach międzynarodowych*, nieopublikowana rozprawa doktorska, Uniwersytet Jagielloński, Kraków.
- W. Doroszewski, 1950, *Kryteria poprawności językowej*, Warszawa.
- B. Dunaj, 1993, *Żeńskie odpowiedniki wyrazu businessmen: businesswoman, kobieta interesu, biznesmenka itp.*, „Język Polski” LXXIII, s. 167–172.
- B. Dunaj, M. Mycawka, 2017, *O potrzebnych i niepotrzebnych zapożyczeniach z języka angielskiego*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica” 12.1, s. 67–80.
- EJO – K. Polański (red.), 2003, *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, Wrocław.
- J. Fisiak, 1961, *Zapożyczenia angielskie w języku polskim: analiza interferencji leksykalnej*, nieopublikowana praca doktorska, Uniwersytet Łódzki.
- S. Grabias, 1994, *Język w zachowaniach społecznych*, Lublin.
- H. Jadacka, 1976, *Termin techniczny – pojęcie, budowa, poprawność*, Warszawa.

- K. Kłosińska, 2014, *Dedykować, dedykowany*, „Poradnik Językowy” z. 10, s. 68–76.
- I. Kolasa, 2014, *Anglicyzmy w korpusie mówionym rozmów między pracownikami korporacji* [w:] M. Łukasik, B. Mikołajewska (red.), *Języki specjalistyczne wczoraj, dziś i jutro*, Warszawa, s. 159–175.
- E. Mańczak-Wohlfeld, 1995, *Tendencje rozwojowe współczesnych zapożyczeń angielskich w języku polskim*, Kraków.
- E. Mańczak-Wohlfeld, 2006, *Angielsko-polskie kontakty językowe*, Kraków.
- A. Markowski, 1989, *O języku i jego poprawności* [w:] B. Klebanowska, W. Kochański, A. Markowski, *O dobrej i złej polszczyźnie*, Warszawa, s. 5–18.
- A. Markowski, 2005, *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*, Warszawa.
- J. Miodek, 1983, *Kultura języka w teorii i praktyce*, Wrocław.
- M. Mycałka, 1991, *O modyfikacji znaczeniowej wyrazu filozofia*, „Język Polski” LXXI, s. 98–105.
- A. Naruszewicz-Duchlińska, 2016, *W naszym teamie – kilka uwag o socjolekcie korporacyjnym*, „LingVaria” 22, s. 97–106.
- A. Onysko, E. Winter-Froeme, 2011, *Necessary loans – luxury loans? Exploring the pragmatic dimension of borrowing*, „Journal of Pragmatics” 4, s. 1550–1567.
- E. Rudnicka, 2010, *Kosmopolityczne kalki – normatywne aspekty funkcjonowania kalk składniowych w polszczyźnie*, „Poradnik Językowy” z. 6, s. 15–35.
- B. Walczak, 1995, *Przegląd kryteriów poprawności językowej*, „Poradnik Językowy” z. 9–10, s. 1–16.
- A. Wilkoń, 1987, *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach” nr 865.
- E. Winter-Froemel, 2008, *Unpleasant, Unnecessary, Unintelligible? Cognitive and Communicative Criteria for Evaluating Borrowings as Alternative Strategies* [w:] R. Fischer, H. Pułaczewska (red.), *Anglicisms in Europe. Linguistic Diversity in a Global Context*, Newcastle upon Tyne, s. 16–41.
- A. Witalisz, 2016, *Przewodnik po anglicyzmach w języku polskim*, Kraków.
- M. Zabawa, 2017, *English semantic loans, loan translations and loan renditions in informal Polish of computer users*, Katowice.

Anglicisms in professional jargons against language norm

Summary

Contrary to English loans used in Standard Polish, which have been well-researched in studies on English-Polish language contact, Anglicisms used in Polish professional jargons have been neglected by researchers, despite their steadily growing numbers evidenced by the preliminary research carried out for the purposes of the present study. The aim of the article is to verify the usefulness of the available criteria that help decide whether a lexical innovation is in agreement with language norm, for the normative assessment of professional Anglicisms. One other aim is to enrich the existing list of criteria with other normative determinants, such as semantic precision, pragmatic function, international status of specialised terminology, and the hermetic nature of a professional group. Anglicisms have been excerpted from four professional jargons, whose choice has been determined by their diversity and the hermetic nature of the professional group.

Trans. Monika Czarnecka